

8. *Ratione denique probatur.* — Ratione tandem in hunc modum potest hæc veritas declarari et confirmari, nam gratia excitans (ut supra visum est) non movet hominem ad consensum, nisi vel illuminando intellectum, qua ex parte tota hæc motio reducitur ad objectum; vel afficiendo aut terrendo affectum per imperfectos quosdam et indeliberatos motus timoris, affectionis vel gaudii; sed neuter ex his modis movendi voluntatem sufficiens est ad illam physice determinandam; ergo gratia excitans non determinat physice voluntatem. Minor, quoad priorem partem, per se constat; quia extra visionem beatificam, nullum particulare objectum determinat voluntatem, præsertim quoad exercitium actus; imo etiam auctores contrariæ sententiæ in hoc fere solo constituunt libertatem voluntatis, quod ab objecto non determinetur, ut libro primo, in principio, vidimus. Item objectum supernaturale fide propositum non determinat voluntatem; ergo propositum per alias illuminationes, vel excitationes, quæ non sunt fide perfectiores, non poterit determinare voluntatem. Denique in superioribus ostendimus iudicium intellectus non habere vim determinandi physice voluntatem, nisi in vi alterius liberi actus, ex quo alter necessario sequitur; sed illuminatio gratiæ excitantis, de qua nunc loquimur, non supponit actum liberum, sed prævenit hominis libertatem; ergo non potest physice determinare voluntatem ad consensum. Quoad alteram vero partem, probatur facile eadem minor, quia illi motus gratiæ excitantis, qui in voluntate oriuntur seu inspirantur, in suo ordine sunt imperfecti, et simplices quidam affectus seu velleitates quædam; ergo ex intrinseca illorum vi non potest voluntas physice determinari ad plenum et absolutum consensum præstandum; nam voluntas ex vi unius actus non determinatur ad alium, nisi quando habent inter se necessariam connexionem, ut est inter electionem unici medii, et efficacem intentionem finis; at vero efficax et absoluta voluntas non habet huiusmodi connexionem cum simplici et imperfecta velleitate. Imo, si talis connexio necessaria ibi intercederet, cum motus gratiæ excitantis non sit liber, sed necessarius, etiam consensus qui cum illo esset necessarius conjunctus, non esset liber, sed simpliciter necessarius. Non est ergo unde sola gratia excitans ex se possit voluntatem physice determinare.

CAPUT X.

AN POSSIT GRATIA EXCITANS SALTEM MORALITER VOLUNTATEM DETERMINARE.

1. *Quid sit moralis determinatio.* — Sed antequam ulterius progrediamur, quærendum obiter hic est, an gratia excitans saltem moraliter determinet voluntatem, de quo multa dici possent; sed quia per se ad nostrum institutum non spectat, breviter expediri potest, quantum præsentis instituto sufficit. Igitur determinatio moralis in hoc a physica differt, quod veram et realem potentiam relinquit ad resistendum tali determinationi, id est, ad aliter operandum quam ea determinatio inclinæ; ideo enim moralis dicitur, quia nulla causalitate physica, quæ potentiam ad oppositum omnino superet et vincat, ad alteram partem voluntatem coarctat, sed solum morali modo inducit persuasionem vel affectionem quadam. Unde cum determinatio moralis dicitur, conditio additur diminuens, quia illa revera absolute non est determinatio, sed potest esse vehemens quædam propensio, quæ vel frequentius, vel forte semper perducitur ad effectum, et ideo moralis determinatio vocatur; sicut etiam solet dici moraliter impossibile quod est valde difficile, quamvis simpliciter et absolute impossibile non sit. Ex qua vocis declaratione constat determinationem hanc moralem, etiamsi præveniat seu antecedit usum liberum, non impedire libertatem, in quo multum differt a prædeterminatione physica: hæc enim non relinquit potentiam ad oppositum, compositione facta, quia, cum sit ex suppositione prorsus antecedente et casuali, repugnat libertati; illa vero, cum absolute relinquat potentiam ad oppositum, etiam compositione facta, non est cur libertati repugnet, ut constat ex doctrina Concilii Tridentini sæpe citata.

2. *Prædeterminatio moralis per gratiam excitantem necessaria non est ad supernaturaliter operandum.* — Dicendum est ergo huiusmodi prædeterminationem moralem voluntatis, simpliciter loquendo, fieri posse per excitantem gratiam, quanquam necessaria non sit ad liberum consensum, seu supernaturalem actum humanum efficiendum. Hæc posterior pars eodem modo probanda est, quo præcedenti capite ostendimus determinationem physicam non esse necessariam, scilicet, quia

alias nulla gratia excitans, quæ non efficeret in homine hanc moralem determinationem, esset in suo ordine auxilium sufficiens ad conversionem vel actum supernaturalem efficiendum. Sequela patet, quia illa gratia excitans dicitur sufficiens, quæ in suo ordine satis est ad effectum ad quem sufficere dicitur; hoc enim ipsa vox sufficientis significat: si ergo major excitatio necessaria est, illa quæ minor fuerit, non poterit vere appellari auxilium sufficiens in ratione gratiæ excitantis. Constat autem, cæteris paribus, seu respectu ejusdem, majorem seu vehementiorem excitationem requiri ad determinandam moraliter voluntatem, quam ad movendam et inclinandam illam absque tali determinatione; ergo, si excitatio moraliter determinans necessaria est, omnis alia minor, quæ non fuerit sufficiens ad prædeterminandam moraliter voluntatem, non erit etiam sufficiens ad conversionem ejus; consequens autem est plane falsum; alioqui, vel nullus, vel certe paucissimi ex his qui sufficienter excitantur ut credant, vel pœnitentiam agant, repugnarent vocationi. Vel e contrario, moraliter loquendo, seu secundum id quod frequentius accidit, omnes, qui de facto non credunt vel non consentiunt, quando vocantur, non sufficienter vocantur, quod nullus Catholicus audebit concedere; quia alias paucissimi, aut fere nullus, peccarent non credendo, aut pœnitentiam non agendo, ut constat ex superius dictis de gratia sufficiente. Utraque autem illatio in hoc fundatur, quod voluntas moraliter prædeterminata ad consensum, aut nunquam, aut vix et raro dissentit, quamvis possit; hoc autem principium constat ex ipsa voce et definitione moralis prædeterminationis. Non enim dicitur prædeterminatio ad unum, quia tollat potentiam ad oppositum; sed quia ita movet et inclinæ, ut regulariter ac fere semper voluntatis consensus illam sequatur; ergo, posita hac prædeterminatione, etiam respectu actuum supernaturalium, regulariter aut fere semper fiunt; ergo, si illa est simpliciter necessaria ad supernaturalem actum, cum regulariter homines illam non habeant, neque habere possint, regulariter etiam non habebunt auxilium sufficiens.

3. *Refellitur quædam evasio.* — Respondent aliqui, sicut hæc determinatio non est physica, sed moralis, ita esse necessariam ad actum supernaturalem, non necessitate physica et simpliciter, sed morali; atque ita posse

homines, qui hanc non habent fortem excitationem, et moraliter determinantem, nihilominus habere auxilium sufficiens, quia cum minori excitatione habent potestatem simpliciter et physicam, ut converti possint, et convertantur, si velint. Hæc tamen doctrina per se intellecta, et respectu omnium hominum, est et aliena a divina bonitate, et ab illa voluntate humanæ salutis, quam in Scripturis ostendit; nam ex ea sequitur omnes homines, qui non convertuntur aut salvantur, non habere potestatem moralem ad suam conversionem vel salutem consequendam; hoc autem falsum est et incredibile. Imo etiam sequitur eos, qui peccant mortaliter, præsertim contra supernaturalia præcepta, non habere potestatem moralem ad non peccandum, quod est valde absurdum. Primo, quia ubi deest moralis potestas, deesse videtur moralis libertas, saltem perfecta, qualis ad peccatum mortale necessaria est; ideo enim motus indeliberati, etiam in materia pravi, excusantur a culpa mortali, quia moraliter vitari non possunt, etiamsi physica potestas non desit. Secundo, quia esset valde diminuta et imperfecta providentia Dei cum hominibus, meritoque illis in necessariis deesse censeretur, si ea saltem quæ moraliter necessaria sunt ad supernaturaliter operandum, eis non concederet, vel quantum in se est offerret; alioqui, quomodo illud verum est: *Quid est quod debui ultra facere vineæ meæ, et non feci ei* (Isai. 5)? et illud: *Quoties volui congregare filios tuos, et noluisti* (Luc. 13)? et alia quæ supra adduximus tractando de gratia sufficiente. Deinde illa doctrina nulla ratione fundata est, nam voluntas ex se, ut libere operetur, non indiget illa morali determinatione antecedente, neque absoluta, neque morali necessitate; ergo neque in actibus supernaturalibus illa indigebit. Antecedens constat, tum experientia, quia frequentius homo operatur cum morali indifferentia, et ad summum intercedit illa moralis determinatio, quando ex habitu vel ex vehementi affectu concupiscentiæ, aut timoris, aut ex clara notitia, seu forti iudicio objecti prosequendi operatur; tum etiam ratione, quia, proposito objecto sub ratione sufficiente ut in illud feratur voluntas, est in homine proxima potentia physica, ut per voluntatem in id feratur; quæ potentia non est aliunde impedita, ut suppono; ergo, licet non sit amplius determinata, nec physice, nec moraliter, potest et physice et moraliter operari vel non operari, et eligere hoc me-

dium vel illud. Sicut divina voluntas elegit hunc hominem ad gloriam, potius quam illum, vel creationem hujus mundi, potius quam alterius, non ex prædeterminatione aliqua physica vel morali, sed ex sua libertate. Sic ergo etiam potest voluntas nostra operari per participatam libertatem suam, quantum est ex se. Neque prædeterminatio illa moralis est per se loquendo illi necessaria, neque physice, neque moraliter. Prior vero consequentia, nimirum, idem esse dicendum per se loquendo in actibus supernaturalibus, eadem ratione ostendi potest, quia sine tali determinatione concurrere possunt omnes causæ physicæ necessariæ ad talem actum, tum ex parte objecti et intellectus, tum ex parte Dei excitantis sufficienter, et suum adiutorium offerentis; et nullum ex necessitate intervenit impedimentum quod voluntati obstet, aut difficultatem magnam ingerat, ne libertate sua moraliter uti possit, et sese conjungere cæteris causis ad supernaturalem actum eliciendum; ergo per se loquendo non est cur moralis hæc determinatio necessaria sit, etiam moraliter et regulariter loquendo.

4. Dico autem *per se*, quia oportet in his moralibus actionibus distinguere ea quæ per accidens accidere possunt ex indispositione subjecti, ab his qui per se conveniunt voluntati aut gratiæ adjuvanti illam. Hinc enim sæpe evenire potest ut excitatio, quæ ex se moraliter sufficeret ad eliciendum actum, seu ad conversionem absque prævia morali determinatione, cum sola sufficientia causarum omnium sine extrinseca difficultate aut impedimento, talis (inquam) excitatio in aliquo subjecto moraliter non sufficiat, ut contingit fortasse in induratis; id autem non provenit ex morali insufficientia talis gratiæ et auxiliï, sed ex particulari indispositione subjecti. Hæc vero indispositio aut difficultas non reperitur in omnibus hominibus, neque est frequenter et regulariter conjuncta cum humana natura, etiam lapsa; et ideo illa moralis necessitas non reperitur regulariter, neque frequenter in hominibus; non enim omnes ex se sunt indurati, neque habent illam specialem difficultatem respondendi vocationi Dei cum ipsius adiutorio. Quinimò, si difficultas illa omnibus hominibus communis esset, pertinuisset ad copiosam Christi redemptionem, et ad perfectam et suavem Dei providentiam, talem modum vocationis vel excitationis ex se communem et generalem omnibus providere, ut in suo genere ad eam difficultatem

superandam moraliter sufficeret. Nam providentia, sicut et prudentia ac lex, respicit ea quæ frequentius accidunt, seu necessaria sunt. Quin potius ita de divina bonitate sentio, ut existimem, etiam cum his in quibus est illa peculiaris difficultas, ita se gerere, ut, si illi faciant quod moraliter possunt, aliquid enim certe possunt cum illa excitante gratia, saltem petere majorem, vel ut Deus aliqua ratione illam difficultatem minuatur; si hoc (inquam) faciant, Deus negaturus non sit majora præsidia et subsidia, quibus paulatim moraliter possint ad perfectam conversionem pervenire. Et in universum opinor omnem adultum, qui habere dicitur auxilium sufficiens, aliquid posse potestate morali ex vi illius operari; quod si faciat, non deerit illi gratia divina sufficiens moraliter, ut tandem perfectam conversionem efficiat, vel saltem moraliter efficere possit. Sed, quidquid sit de extraordinariis eventibus aut personis peculiariter impeditis, in quibus non tam est auxilium sufficiens in actu, quam in potentia, de reliquis hominibus, qui ordinario et sufficienti modo actu excitantur vel vocantur ad fidem vel pœnitentiam, certum est, habere non solum physicam, sed etiam moralem potestatem ut vocationi consentiant; quod ex doctrina etiam Concilii Tridentini superius tractata satis colligitur. Atque ita tandem fit ut hæc gratia excitans, moraliter hominem determinans, nec simpliciter, neque moraliter necessaria sit ad supernaturales actus.

Occurritur objectioni. — Dices: ut aliquis convertatur necesse est trahi et inclinari a Deo efficaciter; qui autem sic trahitur, satis determinatur moraliter. Item necessaria est completa motio et suasio Dei, ut homo persuadeatur; illa ergo merito potest determinatio moralis appellari. Respondetur efficaciam motionis Dei non consistere in prædeterminatione etiam morali, sed in alia re infra declaranda; excitationemque divinam dici completam in suo ordine, non quia determinat, sed quia dat completum principium operandi in suo genere, unde etiam qui resistit vocationi satis complete excitatur. Nec vero moralis illa inductio, quæ per gratiam excitantem fit, proprie dicitur semper moralis prædeterminatio; quia non semper tanta est ut indifferentiam moraliter auferre, seu notabiliter minuere videatur; hoc autem est quod vox prædeterminationis inter alias singulariter significat.

Non repugnat dari excitationem ita efficacem, ut moraliter prædeterminet voluntatem.

5. Quod vero hujusmodi excitatio seu determinatio moralis sit possibilis, generatim loquendo, facile intelligi et declarari potest; nam in alijs actibus humanis, sæpe contingit hominem operari cum hujusmodi morali determinatione, ut, quando habet evidens iudicium, hoc sibi expedire, et contrarium esse sibi valde incommodum ac perniciosum; et aliunde in eo volendo quod sibi expedit, nulla occurrit difficultas, et juvat etiam plurimum, si affectus vel consuetudo intercedat. Item ad actus malos potest dæmon tam vehementer inducere hominem suasionibus et suggestionibus, ut, nisi gratia Dei juvetur, moraliter non possit sese continere quin consentiat; ergo multo magis potest Deus sua excitante gratia ita illuminare hominem, et affectum ejus inclinare et accendere, ut moraliter eum ad consentiendum trahat ac determinet. Item in hoc non læditur libertas, ut declaratum est; neque aliquid aliud afferri potest, cur hoc vel potentiæ divinæ vel efficacitati divinæ gratiæ repugnet. Hoc etiam confirmat illud quod de Christo Domino docent Patres, habuisse nimirum in aspectu et verbis suis ineffabilem gratiam et virtutem ad persuadendum, et auditorum animos magna jucunditate alliciendum, ut Cyrillus ait, lib. 2 in Joannem, cap. 15, et indicat Chrysostomus, homil. 15 in Joannem, et Origenes, lib. 3 cont. Celsum, et recte Hieronymus, Matth. 9, explicans subitam Matthæi conversionem, qui ad unum Christi verbum: *Sequere me, surgens secutus est eum*: *Arguit* (inquit Hieronymus) *Porphyrius vel imperitiam historici mentientis, vel stultitiam eorum qui statim secuti sunt Salvatorem*; et primum respondet multas virtutes multaque signa præcessisse, quæ Apostolos vidisse credibile est; deinde addit: *Certe fulgor ipse et majestas divinitatis occultæ, quæ etiam in humana facie relucebat, ex primo ad se videntes trahere poterat aspectu. Si enim in magnete lapide et succinis hæc esse vis dicitur, ut annulos, et stipulam, et festucas sibi copulet, quanto magis Dominus omnium creaturarum ad se trahere poterat, quos volebat.* Quod autem Christus facere potuit per humanitatem, sensibili modo eam ejusque verba sensibus objiciendo, potest etiam facere per alios ministros suos, vel immediate in mentibus hominum operando; et hoc est quod

Augustinus dixit, de Spiritu et littera, cap. 34: *Visorum suasionibus agit Deus ut velimus et ut credamus, sive extrinsecus, per Evangelicas exhortationes, sive intrinsecus, ubi nemo habet in potestate quid ei veniat in mentem.*

6. *Varietas vocationis, et moralis determinationis, declaratur.* — Sed, quamvis hoc in genere extra omnem ambiguitatem et difficultatem sit, tamen in particulari non est tam facile ad explicandum, quanta possit esse hæc moralis determinatio. Habet ergo sine dubio latitudinem. Vocatio enim divina, sufficiens in suo genere ad conversionem hominis, quædam intelligi potest esse minima, seu simpliciter necessaria, ut homo possit converti, seu ut convertatur si velit, ut per se constat; potest autem Deus (quod sæpe etiam facit) uberiores et majores conferre, vel majus lumen communicando, vel intensiorem actum excitando, vel certe plures et diversos motus inspirando, quibus voluntas magis alliciatur; in quo potest esse maxima varietas, juxta infinitam sapientiam et potentiam Dei. Atque hinc fit ut, considerata ex una parte capacitate, complexionis, moribus et habitibus seu affectibus hominis qui vocatur, et modo vocationis divinæ ex altera, interdum maneat voluntas æque indifferens, et effectus ad utrumlibet æque contingens; interdum vero sit difficilior conversio, et raro contingens propter impedimentum hominis; sæpe autem propter efficaciam vocationis seu abundantiam gratiæ excitantis reddatur voluntas multo magis propensa et inclinata quasi in actu primo ad consensum; et ideo effectus sit ut in plurimum contingens; et tunc dicimus voluntatem moraliter determinari. Quo fit ut hæc determinatio major esse possit vel minor, juxta qualitatem seu magnitudinem vocationis; nam sicut inter effectus raro contingentes unus esse potest, qui rarius accidat quam alius, ita inter effectus sæpius evenientes, potest unus frequentius accidere; et ille erit moraliter certior, et ad illum dicitur causa magis determinata moraliter; potest ergo in hac determinatione esse latitudo, quia plura possunt concurrere, quæ magis et magis inclinent voluntatem ad talem actum.

7. *An moralis determinatio sit interdum omnino infallibilis.* — Difficultas vero superest, an possit hæc determinatio pervenire ad summum quemdam gradum, in quo sit exacta certitudo, et infallibilis connexio talis effectus

cum tali causa, scilicet, consensus liberi voluntatis cum excitatione divina, ex sola efficacia morali talis excitationis. De qua re possent multa in utramque partem dici; quæ partim attingemus capite sequenti, partim sumi facile possunt ex his quæ hactenus tractavimus. Illis ergo omissis, dicendum censeo posse perveniri in hac determinatione ad moralem infallibilitatem, quæ simpliciter dici possit nunquam deficere; non tamen ad metaphysicam (ut sic dicam) infallibilitatem, id est, ita exactam ut repugnet deficere. Ratio prioris partis est, quia Deus comprehendit capacitatem et inclinationem humanæ voluntatis, et omnes vias et modos quibus ad consensum inclinari potest vel impediri; ergo potest ita circumvenire seu præparare voluntatem, ut infallibiliter faciat eam consentire infallibilitate morali. Nam morale est ut voluntas se sinat ferri a vehemente propensione, maxime si ex parte intellectus objectum apte proponitur, et avertuntur ea quæ impedire possunt; quod facile potest efficere divina gratia. Denique hoc modo multa libere facimus vel omittimus, quæ infallibilitate quadam morali operamur; et dæmon sua tentatione potest ita hominem opprimere, ut infallibiliter sequatur consensus, nisi gratia Dei subveniat; imo et unus homo, si probe cognoscat alterius ingenium et conditionem, sitque efficax in persuadendo, potest efficacissime illum pertrahere ad id quod vult; quid ergo non poterit facere Deus? Ratio vero posterioris partis est, quia cum tota hac determinatione manet integra libertas; ergo et potestas non consentiendi, etiam in sensu composito, seu præsupposita tali gratia antecedente; ergo absolute non repugnat, neque est impossibile non sequi talem effectum, posita tali gratia; ergo neque erit simpliciter infallibile, ita ut non possit deficere. Sicut ex parte alterius extremi, scilicet, quando excitatio est minima, et indispositio seu obduratio hominis magna, licet moraliter sit infallibile talem hominem induratum non converti, non tamen simpliciter seu metaphysice; quia, si ille homo faciat quantum potest cum illo auxilio, et adjuvante gratia quæ illi simul offertur, revera poterit velle et converti, alioqui excitatio non esset sufficiens. Tandem id explicio in hunc modum; nam, licet hæc moralis infallibilitas sufficiat, ut homo simpliciter iudicet talem effectum esse futurum, posita tali causa, non tamen ut Deus ita simpliciter iudicet, ex vi causæ, quia iudicium divinum ita est infallibile, ut

implicet contradictionem esse falsum; illud autem objectum ex vi causæ non potest ad tantam infallibilitatem pervenire; nam, cum in voluntate maneat vera, realis ac physica potentia ad resistendum illi excitationi, non implicat contradictionem illum effectum impediri; hoc igitur sensu dicimus illam determinationem non posse esse tantam, ut effectus sit prorsus infallibilis; et solum humano modo dicere possumus quod semper eveniat, et hæc limitatio indicatur per illud additum, cum dicimus hoc esse *moraliter* infallibile, aut *moraliter* semper ita fieri.

CAPUT XI.

SOLVUNTUR NONNULLE OBJECTIONES CONTRA PRÆCEDENTEM DOCTRINAM.

1. Priusquam de aliis auxiliis dicamus, necesse est nonnulla Scripturæ et Augustini testimonia interpretari, quæ de gratia excitante loquuntur, et videntur doctrinæ traditæ contraria. Primum est illud Joannis 6: *Nemo potest venire ad me, nisi Pater meus traxerit eum*; illa enim tractio, ut vis verbi indicat, efficacem motionem et determinationem voluntatis significat; fit autem tractio illa per excitantem gratiam. Utrumque docuisse videtur Augustinus, tract. 26 in Joannem, ubi difficultatem movet, *quomodo volentes credimus, si ad fidem trahimur*; et in summa respondet tractionem hanc esse divinam revelationem seu vocationem, quæ ita voluntatem allicit, ut eam faciat volentem; et lib. 1 cont. duas epist. Pelag., cap. 3 et 19, ex hoc loco colligit necessariam esse gratiam excitantem, et ponderat non dixisse Christum: *Nisi Pater meus duxerit eum; ne putaremus nostram voluntatem aliquo modo præcedere; ducitur enim etiam is qui jam vult*; proprie autem non trahitur qui jam volebat, sed tractione efficitur volens. *Trahitur ergo (ait Augustinus) miris modis, ut velit, ab illo qui novit intus in ipsis hominum cordibus operari, non ut homines (quod fieri non potest) nolentes credant, sed ut volentes ex nolentibus fiant*; et de Gratia et libero arbitrio, cap. 5, *de magna et efficacissima vocatione*, prædicta verba interpretari videtur.

2. Secundum testimonium, superiori simile, et quod illi frequenter Augustinus conjungit, est etiam Joan. 6: *Omnis qui audit a Patre et didicit, venit ad me*. In quo aperte

sermo est de gratia excitante, quæ in mentis illuminatione consistit, et doctrinæ nomine significatur; efficacia autem hujus gratiæ significatur in illis verbis: *Omnis qui audit, venit ad me*. Unde Augustinus, de Prædestinatione Sanctor., cap. 8: *Quid est: Omnis qui audit a Patre et didicit, venit ad me, nisi: Nullus est qui audiat et discat a Patre, et non veniat ad me; si enim omnis qui audit a Patre et didicit, venit, profecto omnis qui non venit, non audit a Patre, nec didicit, nam, si audisset et didicisset, veniret*; et infra: *Valde remota est a sensibus carnis hæc schola, in qua Deus auditur et docet. Gratia ista secreta est*; et inferius: *Hæc gratia, quæ occulta humanis cordibus divina largitate tribuitur, a nullo duro corde respuitur; ideo quippe tribuitur, ut cordis duritia primitus auferatur. Quando ergo Pater intus auditur, et docet ut veniatur ad Filium, auferit cor lapideum, et dat cor carneum, sicut Propheta prædicante promisit*; est ergo illa gratia efficacissima, quam Deus, ut Augustinus inferius subdit, ex misericordia tribuit his, *quos salvare vult; cæteris vero juste non dat, quamvis si ipsos docere voluisset, procul dubio venirent et ipsi; non enim fallit aut fallitur, qui ait: Omnis qui audit a Patre et didicit, venit ad me. Absit ergo ut quisquam non veniat, qui a Patre audit et didicit*. Quod magis exponens, de Dono perseverantiæ, cap. 14, ait: *Quamvis dicamus Dei donum esse obedientiam, tamen homines exhortamur ad eam; sed illis, qui veritatis exhortationem obedienter audiunt, ipsum donum Dei datum est, hoc est, obedienter audire; illis autem qui non sic audiunt, non est datum*. De hac efficaci gratia ita scribit libro primo de Gratia Christi, cap. 13: *Hæc gratia, si doctrina dicenda est, certe sic dicatur, ut altius et interiorius eam Deus cum ineffabili suavitate credatur infundere; non solum per eos qui plantant et rigant extrinsecus, sed etiam per seipsum, qui incrementum suum ministrat occultus*; et in fine capitis concludit: *Hoc modo quisquis discit, agit omnino quidquid agendum didicerit*; et subdit, cap. 14, de hoc docendi modo dixisse Dominum: *Omnis qui audit a Patre, etc.*, et addit, de illo qui non venit non posse dici: *Audit et didicit, sed: Venire noluit: Nam si omnis qui didicit, venit, profecto qui non venit, nec didicit, hoc docendi modo, quo per Spiritus gratiam ita docet Deus, ut quod quisque didicerit, non tantum cognoscendo videat, sed etiam volendo appetat agendoque perficiat*.

3. Tertium testimonium sumi potest ex illis verbis, ad Rom. 8: *Qui Spiritu Dei aguntur, hi sunt filii Dei*. Dicuntur enim justi agi Spiritu Dei, quia illis bona inspirat, juxta illud: *Spiritus ubi vult spirat, et vocem ejus audis*. Hæc autem spiratio ad gratiam excitantem pertinet; unde Augustinus, in Enchirid., c. 64, referens hæc verba: *Quotquot Spiritu Dei aguntur, hi filii sunt Dei*, ita tacite exponit: *Sic Spiritu Dei excitantur, ut tanquam filii Dei proficiant ad Deum*. Aguntur ergo ab Spiritu Sancto per gratiam excitantem, et tamen efficacissime aguntur, ut verbum ipsum *agi*, satis declarat, et universalis propositio, quod omnes, qui sic aguntur, sunt filii Dei, ut significavit Augustinus lib. 1 de Gratia Christi, c. 25.

Nec satis est, si quis respondeat his locis solum probari, dari interdum hominibus gratiam excitantem moraliter efficacem; tum quia dicta testimonia non solum probant hanc gratiam ita efficacem interdum dari, sed etiam esse simpliciter necessariam, ut patet ex verbis Christi: *Nemo potest*; nam, si sine illa tractione venire nullus potest ad Christum, simpliciter necessaria est ad veniendum; quod etiam Augustinus, in citatis locis apertissime et copiosissime declaravit; tum etiam quia, ad veritatem illarum locutionum, non satis est efficacia moralis, qualis a nobis explicata est; sed necessaria est exacta et omnimoda infallibilitas, quæ sine physica prædeterminatione intelligi non potest.

4. Quarto, adjungere possumus nonnulla alia Augustini testimonia, quale est illud de Grat. et libero arbitrio, c. 16: *Certum est nos facere cum facimus, sed ille facit ut faciamus, præbendo vires efficacissimas voluntati*; declaraverat autem Deum facere in nobis præparando voluntatem nostram per excitantem seu operantem gratiam. Item de Corrupt. et grat., cap. 12, cum dixisset, primo homini ante peccatum datum esse ut perseverare posset, non vero ut perseveraret, addit: *Nunc vero posteaquam est illa magni peccati merito amissa libertas, scilicet, a servitute et fomite peccati, etiam majoribus donis adjuvante remansit infirmitas*. Explicans vero inferius quod sit hoc majus adjutorium, subdit: *Nec de ipsa perseverantia boni voluit Deus sanctos suos in viribus suis, sed in ipso gloriari; qui eis non solum dat adjutorium, quale primo homini dedit, sine quo non possint perseverare, si velint, sed in eis etiam operatur et velle; et*